

4.2. ДОСТУП УКРАЇНСЬКИХ МСП ТА ІННОВАЦІЙНИХ СТРУКТУР ДО ФІНАНСУВАННЯ

Як окремий напрямок інвестування в МСП, в інфраструктуру підтримки підприємництва та в інноваційну інфраструктуру необхідно розглядати надані міжнародними організаціями кредити, позики та гранти за рахунок коштів бюджету ЄС та фондів ЄС, що відповідає ч. 2 ст. 326 ГК України.

4.2.1. Іноземне фінансування МСП та інноваційних структур і розвитку підприємництва.

Для українських суб'єктів господарювання можливо отримати допомогу від 5 великих Структурних та Інвестиційних Фондів (Structural & Investment Funds) ЄС. ЄС запроваджує також централізовані фінансові інструменти, керовані безпосередньо Європейською Комісією.

Європейськими партнерськими організаціями за допомогою яких реалізуються і фінансуються програми для МСП України є:

- Європейський банк реконструкції та розвитку (ЄБРР);
- Європейський інвестиційний банк (ЄІБ);
- Німецький банк розвитку (KfW);
- Організація економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР);
- Світовий Банк;
- Міжнародний торговий центр.

Інформація про програми фінансування одержана на сайті Міністерства економічного розвитку і торгівлі України (<http://www.me.gov.ua/?lang=uk-UA>).

Взаємодія зацікавлених суб'єктів господарювання реалізується через платформу «EU4Business», яка управляється Міністерством економічного розвитку і торгівлі України.

Програми, які можуть бути використані для підтримки МСП або державними органами чи органами місцевого самоврядування для провадження реформ МСП.

1) Європейський фонд для Південно-Східної Європи (EFSE). Тривалість проекту: 2009–2019. Партнер-Виконавець: Німецький банк розвитку (KfW). Бюджет ЄС: 5,1 млн євро. Фонд має на меті сприяння економічному розвитку та процвітання шляхом додаткового сталого фінансування насамперед мікро- та малих підприємств та приватних господарств через відповідні місцеві фінансові установи. Бенефіціари: ММСП, а також приватні господарства з низьким доходом. Діяльність: надання кредитів, технічна допомога. Європейський фонд для Південно-Східної Європи здійснює діяльність через партнерські банки куди МСП можуть звернутися з заявкою для участі у цьому проекті, а саме: ПАТ «Мегабанк», ПАТ «ПроКредит Банк», CreditWest Bank (особлива увага надається сільськогосподарським підприємствам з 21 грудня 2017).

2) Від стратегії до дії. Тривалість проекту: 2017–2020. Партнер-виконавець - OECD. Бюджет ЄС: 4 млн євро. Цей проект, в якому приймає участь багато країн, підтримує реформи у сфері підвищення конкурентоспроможності та поліпшення бізнес-середовища в країнах Східного партнерства та діє як на національному, так і на регіональному рівнях. На національному рівні ОЕСР забезпечує індивідуальну підтримку в розробці, моніторингу та модернізації стратегій та програм, які сприяють реалізації реформ у сфері розвитку приватного сектору, процесу розробки конструктивної політики та розширенню бізнес-середовища. На регіональному рівні ОЕСР стимулює впровадження реформ за допомогою партнерських перевірок та діалогу з питань регіональної політики. Бенефіціари: Директивні органи у сфері розвитку приватного сектору, відповідні державні установи, посередницькі організації і, насамперед, приватний сектор в шести країнах Східного партнерства. [<http://www.oecd.org/>]

3) Мережа центрів підтримки бізнесу в Україні. Тривалість проекту: 2016–2020. Партнер-виконавець: Європейський банк реконструкції та розвитку (ЄБРР). Бюджет ЄС: 40 млн євро (28 млн євро для консультаційної допомоги, 12 млн євро для прямого кредитування). Програма спрямована на підвищення конкурентоспроможності та поліпшення доступу до фінансування для українських МСП шляхом надання консультацій та зміцнення потенціалу, а також на підготовку до фінансування від ЄБРР та інших фінансових установ. Крім того, програма сприяє створенню мережі з 15 центрів підтримки бізнесу по всій країні з метою підтримки МСП в отриманні належного фінансування та ноу-хау для розвитку бізнесу. Проект буде корисним для щонайменше 30 000 МСП та підприємців. Бенефіціари:

МСП, які ведуть діяльність в усіх галузях, приділяючи особливу увагу підприємствам в окремих підгалузях: сільське господарство, харчова промисловість та пакування, туризм, інновації, інформаційно-комунікаційні технології, виробництво та професійні послуги, логістика, товари народного споживання та зелена економіка. Отримати інформацію та подати заявку можливо звернувшись до регіональних представництв ЄБРР, які розташовані в Чернігові, Дніпрі, Краматорську, Івано-Франківську, Харкові, Хмельницькому, Кропивницькому, Києві, Львові, Миколаєві, Одесі, Рівному, Вінниці, Запоріжжі, Полтаві. **В Харкові це Торгово-промислова палата** [<http://www.ebrd.com/home>].

4) FORBIZ. Тривалість проекту: 2016–2019. Партнер-виконавець: GFA. Бюджет ЄС: 6,82 млн євро. Проект FORBIZ підтримує порядок денний реформ в Україні та її економічне відновлення, пропонуючи системний та розумний перехід до більш сприятливого бізнес-середовища з особливою увагою до МСП. Проект має на меті спрямування політики у бік загального визнання МСП та важливої ролі, яку вони відіграють в економічному відродженні, водночас намагаючись послабити регуляторний тиск та зменшити ризики для підприємств.

Мета проекту:

а) сприятливе регулювання підприємницької діяльності (компонент 1), яке підтримує українські органи влади на всіх відповідних рівнях з метою поліпшення регуляторної політики в пріоритетних галузях;

б) підтримка політики щодо МСП (компонент 2), спрямована на зміцнення спроможності українських національних, регіональних та місцевих органів влади та інших зацікавлених сторін запроваджувати ефективну політику економічного розвитку, приділяючи особливу увагу МСП;

в) діалог зі спільнотою МСП (компонент 3), спрямований на поліпшення доступу до інформації для українських МСП та отримання консультацій від бізнес-спільноти з питань регуляторного вдосконалення.

Бенефіціари: Міністерство економічного розвитку і торгівлі України, Державна регуляторна служба, Офіс ефективного регулювання, Регіональні та місцеві органи влади, які мають регуляторні повноваження, МСП та посередницькі організації (наприклад, фінансові посередники та бізнес-асоціації), українські МСП та бізнес-спільноти в цілому. [<http://www.regulation.gov.ua>, <http://forbiz.org.ua>]

5) Ініціатива «East» в рамках ПВЗВТ (ЄІБ). Тривалість проекту: 2016—2031. Партнер-виконавець: Європейський інвестиційний банк (ЄІБ). Бюджет ЄС: 62,74 млн євро. Ініціатива «East» в рамках Поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі (ПВЗВТ) спрямована на зміцнення економічного розвитку країн, які підписали угоду про асоціацію з ЄС, а саме Грузії, Молдови та України, шляхом надання адресної фінансової та технічної підтримки МСП в цих трьох країнах.

Мета програми:

а) розширення доступу до фінансування у вигляді поліпшених умов кредитування;

б) підтримка мікрофінансових установ у забезпеченні фінансування для місцевих мікропідприємств;

в) надання адресної фінансової та технічної допомоги пріоритетним виробничо-збутовим мережам в агрохарчовій галузі.

Бенефіціари: МСП. Отримати інформацію та подати заявку можливо звернувшись до місцевого офісу ЄІБ на вул. Володимирська, 101, м. Київ.

6) Жінки у бізнесі. Тривалість проекту: 2016–2022. Партнер-виконавець: Європейський банк реконструкції та розвитку (ЄБРР). Бюджет ЄС: 5,035 млн євро. Програма «Жінки у бізнесі» допомагає МСП під керівництвом жінок в отриманні доступу до фінансових ресурсів та ноу-хау, необхідних для розвитку. ЄБРР надає доступ до фінансових ресурсів через виділення кредитних ліній для місцевих банків, призначених для МСП під керівництвом жінок, а також надає бізнес-консультації, щоб допомогти підприємствам стати більш конкурентоспроможними. Крім того, програма пропонує тренінги, наставництво та іншу підтримку для надання можливості жінкам-підприємцям ділитися досвідом та вчитися один у одного.

Бенефіціари програми: МСП під керівництвом жінок в усіх галузях (тобто МСП, в яких жінка несе відповідальність за загальне оперативне управління діяльністю та може також частково або повністю володіти бізнесом). Отримати додаткову інформацію та подати заявку можна на сайті <http://ebrdwomeninbusiness.com>.

7) Консультавання малого бізнесу. Тривалість проекту: 2010–2018. Партнер-виконавець: Європейський банк реконструкції та розвитку (ЄБРР). Бюджет ЄС: 16 млн євро у два етапи. Програма має на

меті сприяння підвищенню ефективності управління в секторі МСП шляхом надання технічної допомоги індивідуальним підприємствам з метою розвитку бізнесу.

Програма також допомагає МСП отримати доступ до місцевих консалтингових послуг на умовах розподілу витрат шляхом надання грантів до 10 000 євро. Крім того вона спрямована на розвиток стабільної інфраструктури консультаційних послуг для надання їх МСП.

Мета програми:

а) сприяння поліпшеному доступу до фінансування та підвищення конкурентоспроможності МСП, яким була надана допомога;

б) підтримка діяльності, передбаченої ПВЗВТ;

в) зміцнення та підвищення стабільності місцевої інфраструктури консультаційних послуг.

Бенефіціари: МСП [<http://www.ebrd.com/knowhow>].

8) Кредитна лінія ЄБРР — EU4Business. Тривалість проекту: 2016–2026. Партнер-виконавець: Європейський банк реконструкції та розвитку (ЄБРР). Бюджет ЄС: 19,43 млн євро. Проект допомагає МСП скористатися можливостями, які пропонує *Поглиблена та всеохоплююча зона вільної торгівлі (ПВЗВТ)* між Грузією, Молдовою, Україною та ЄС. ЄБРР сприяє МСП в отриманні доступу до фінансування інвестицій, передбачених ПВЗВТ, через місцеві партнерські фінансові установи. Він також надає технічну допомогу підприємствам для кращого визначення цих інвестицій та підвищення своєї міжнародної конкурентоспроможності. Інвестиції можуть бути різних видів - від модернізації обладнання та технологій до впровадження нових стандартів якості, охорони здоров'я та техніки безпеки.

Мета програми:

а) підвищити конкурентоспроможність МСП;

б) поліпшити доступ МСП до фінансових ресурсів;

в) допомогти МСП скористатися новими торговельними можливостями;

г) допомогти МСП досягти відповідності новим стандартам, передбаченим впровадженням ПВЗВТ.

Бенефіціари: МСП. Кредитна лінія надає МСП в Грузії, Молдові та Україні: кредити, які видаються через місцевого партнерського фінансового посередника; кредити до 300 000 євро призначені для протистих проектів, а до 3 млн євро – для комплексних проектів. Інвестиційні пільги до 15 % від відповідної суми кредиту, які сплачуються після успішної реалізації проекту. Технічну допомогу від міжнародної групи експертів надається безкоштовно для МСП, які інвестують у нове обладнання та технології відповідно до вимог Директив ЄС. [<http://www.eu4business-ebrdcreditline.com>]

9) Механізм прямої підтримки МСП в рамках ПВЗВТ. Тривалість проекту: 2014–2026. Партнер-виконавець: Європейський банк реконструкції та розвитку (ЄБРР). Бюджет ЄС: 10,22 млн євро. Механізм поєднує кредити та гранти ЄС з метою підтримки прямого фінансування МСП в Грузії, Молдові та Україні. Він спрямований на поліпшення доступу до фінансування шляхом надання гарантій та технічної допомоги для збільшення кількості реальних проектів, які реалізуються МСП.

Мета програми:

а) поліпшення доступу МСП до фінансування та зниження дефіциту довгострокового фінансування;

б) забезпечення довгострокового фінансування в місцевій валюті, тим самим знижуються валютні ризики для МСП;

в) надання допомоги МСП у виявленні якісних інвестиційних проектів та сприяння їх успішному втіленню з метою вдосконалення структури управління МСП та ознайомлення їх з передовими практиками;

г) сприяння розвитку місцевих фінансових ринків відповідно до сталих ринкових принципів.

Бенефіціари: МСП, які ведуть діяльність у тому числі у таких сферах, як агробізнес, виробництво та послуги, нерухомість та туризм, інформаційно-комунікаційні технології, та в інших галузях.

Сайт: <https://ec.europa.eu/europeaid/blending/dcfta-deep-and-comprehensive-fre...>

10) Механізм фінансування МСП – Етап I. Тривалість проекту: 2010–2020. Партнер-виконавець: Європейський банк реконструкції та розвитку (ЄБРР), Німецький банк розвитку (KfW), Європейський інвестиційний банк (ЄІБ). Бюджет ЄС: 15,3 млн євро. Механізм фінансування МСП поєднує кредити від Європейського банку реконструкції та розвитку (ЄБРР), Європейського інвестиційного банку (ЄІБ) та KfW (Kreditanstalt für Wiederaufbau, Німецького державного банку розвитку) та гранти ЄС з метою

підтримки кредитування МСП в країнах Східного партнерства. Фінансування здійснюється через фінансових посередників в усьому регіоні, підвищуючи доступність до довгострокового фінансування для сектора МСП.

Мета проекту:

а) відновлення довіри фінансових посередників для розширення фінансування МСП, у тому числі мікропідприємств, після фінансової кризи;

б) зміцнення спроможності фінансових посередників оцінювати та контролювати відповідні ризики та управляти фінансуванням МСП;

в) зміцнення та поглиблення кредитних ринків для МСП;

г) розширення варіантів фінансування, доступного для реального сектору економіки;

г) сприяння безперервному розвитку ринкових фінансових установ та створення організаційної інфраструктури;

д) сприяння розширенню приватних та підприємницьких ініціатив шляхом співпраці з місцевими та міжнародними фінансовими посередниками.

Бенефіціари: Фінансові посередники (банки, лізингові компанії, інвестиційні фонди) МСП.

Діяльність: Механізм фінансування МСП складається з двох частин: одна реалізується ЄБРР/ KfW (10,2 млн євро – 2010–2019 роки), друга ЄІБ (5,1 млн євро – 2010–2020 роки)

Механізм фінансування МСП – Етап II. Тривалість проекту: 2016–2030. Партнер-виконавець: Європейський банк реконструкції та розвитку (ЄБРР), Німецький банк розвитку (KfW), Європейський інвестиційний банк (ЄІБ). Бюджет ЄС: 15,4 млн євро. Етап II Механізму фінансування МСП має на меті стимулювання кредитування у місцевій валюті насамперед ММСП в Україні, які не заробляють іноземну валюту та не можуть дозволити собі високі витрати на запозичення.

Мета програми: головним завданням Механізму фінансування МСП в Україні є поліпшення доступу до фінансування для МСП у країні.

Бенефіціари: Фінансові посередники-учасники та МСП.

11) Створення інституційної інфраструктури фінансового сектору та антикризові заходи. Тривалість проекту: 2009–2018. Партнер-виконавець: Європейський банк реконструкції та розвитку (ЄБРР). Бюджет ЄС: 12,3 млн євро.

Проект спрямований на відновлення доступу до кредитів для ММСП в країнах Східного партнерства шляхом надання допомоги фінансовим установам, які особливо постраждали від фінансової кризи.

Мета програми:

а) надання допомоги банкам, які постраждали від світової фінансової кризи, і в які інвестував ЄБРР в рамках антикризових заходів;

б) підвищення ефективності, результативності та прозорості в секторі, що призведе до поліпшення доступу до фінансування для підприємств, зокрема ММСП;

в) підтримка або створення успішних та міцних установ, які фінансують реальний сектор економіки та ведуть діяльність згідно з ринковими принципами та передовими практиками.

Бенефіціари: Партнерські фінансові установи та ММСП

Сайт: http://ec.europa.eu/europeaid/blending/financial-sector-institution-building-and-crisis-response_en

12) Східне партнерство: Готові до торгівлі - ініціатива EU4Business. Тривалість проекту: 2017–2020. Партнер-виконавець: Міжнародний торговий центр. Бюджет ЄС: 6 млн євро. Проект допомагає МСП з країн Східного партнерства інтегруватися до глобальних виробничо-збутових мереж та виходити на нові ринки, зокрема ЄС. В рамках цього процесу допомога вдосконалив внутрішньогалузеві послуги для МСП разом з певними виробничо-збутовими мережами шляхом зміцнення потенціалу місцевих організацій підтримки бізнесу.

Бенефіціари: МСП, галузеві організації підтримки бізнесу та інші органи, які представляють галузь.

Отримати додаткову інформацію та подати заявку можна звернувшись до Міжнародного торговельного центру, Женева, Швейцарія.

13) Україна і ЄС підписали угоду про приєднання нашої країни до програми підтримки малого та середнього бізнесу (COSME) у травні 2016 року, яка була подана на ратифікацію Україною 11 січня 2017 р. Доступна для України програма на поточний рік складається з 22 підпрограм, які класифіковані за трьома напрямками: (1) спрощення виходу МСП на зовнішні ринки; (2) поліпшення

умов для конкурентоспроможності; (3) формування культури ведення бізнесу. При цьому підтримуються проекти різної тематики, включаючи туризм, хімічну галузь, полегшення доступу до держзакупівель, зниження адміністративного навантаження, захист прав інтелектуальної власності для компаній, що працюють в країнах, які не є членами ЄС. Брати участь в проектах COSME можуть представники малого та середнього бізнесу, громадські організації, установи, агентства регіонального розвитку, освітні установи, а також бізнес-асоціації, профспілки, кластери і органи державної влади. Competiveness of Small and Medium Enterprises (COSME) – європейська програма підтримки малого та середнього бізнесу. Це набір тематичних проектів та програм на період з 2014 по 2020 роки із загальним бюджетом 2,3 млрд євро. Перелік програм, що визначаються Європейською комісією, щороку змінюється та викладається в окремому документі – Робочій програмі. У відповідних розділах Робочої програми міститься перелік із детальним описом підпрограм, їх цілями та завданнями, що фінансуються коштом COSME, а також очікуваними результатами, виділеним бюджетом та строками подачі проектів. COSME буде підтримувати МСП наступним чином: (1) сприяння доступ до фінансів; (2) підтримка інтернаціоналізації та доступ до ринків; (3) створення сприятливого для конкуренції середовища; (4) заохочення підприємницької культури. COSME – це програма, яка реалізує Закон про малий бізнес (SBA).

Заявку на участь можна подати на сайті <http://ec.europa.eu/research/participants/portal4/desktop/en/opportunities/cosme/index.html#c, calls=hasForthcomingTopics/t/true/1/1/0/default-group&hasOpenTopics/t/true/1/1/0/default-group&allClosedTopics/t/true/0/1/0/default-group&+PublicationDateLong/asc>.

Програма «Горизонт 2020» є найбільшою програмою досліджень та інновацій в ЄС, яка розрахована на 7 років (2014-2020 рр.). Згідно з наказом Міністерства освіти і науки України від 13.03.2015 р. № 285 було сформовано національну та регіональну мережу контактних пунктів рамкової програми ЄС з досліджень та інновацій «Горизонт 2020», яка налічує 37 національних пунктів та 6 регіональних. Серед них є національні пункти у м. Харкові, зокрема:

– Інститут проблем машинобудування ім. А.М. Підгорного НАН України за напрямком «Безпечна, чиста та ефективна енергетика»;

– Національний аерокосмічний університет ім. М.С. Жуковського «Харківський авіаційний інститут» за напрямком «Розумний, екологічно чистий, інтегрований транспорт».

Висновки: за рахунок Європейських фондів та фінансових інструментів Європейської комісії, а також Європейських банків-партнерів та організацій переважно здійснюється цільове фінансування з метою зміцнення економічної системи України та надання доступу МСП до фінансових ресурсів. Разом з тим, завданням цих програм стають і формування бізнес середовища для МСП, підтримка виходу МСП на зовнішні ринки та поліпшення умов для конкурентоспроможності, а також фінансування інших пріоритетних напрямів розвитку економіки відповідно до вимог ЄС.

З перелічених 13 програм інформацію та підтримку МСП можуть одержати: в партнерських фінансових установах – 8; в офісах міжнародних організацій – 3; в інституціях бізнес оточення – 2. Фактично таке представництво суб'єктів фінансової підтримки є занадто складне для спілкування, призводить до появи посередництва та корупційності доступу. Виходом може бути представництво всіх організацій в системі сформованих інноваційних центрів в містах України, або тимчасово, до їх формування, в центрах адміністративних послуг.

Недоліками програм іноземного фінансування:

1. обмежене коло офісів в яких можливо отримати фінансування;
2. обмежений перелік програм та об'єктів закупівлі на які спрямовано фінансування;
3. обмежений перелік консультативних офісів, тренінгових програм та інших форм консультативної підтримки;
4. відсутність обов'язків щодо розгляду заявок представництвами міжнародних організацій;
5. відсутність на регіональних рівнях обов'язкового формування офісів, наближених до суб'єктів господарювання за окремими виключеннями;
6. відсутність реальних консультативних пунктів при наявності інформації організаторів відповідних програм про формування регіональних офісів.

Пропозиції щодо удосконалення системи організації іноземного фінансування МСП та ініціювання змін законодавства:

Прийняття Закону України «Про порядок організації іноземної підтримки підприємців, в тому числі МСП та інноваційного підприємництва»;

- передбачити обов'язкову транспарентність відповідних порядків іноземної допомоги та охоплення офісами Програм іноземної підтримки МСП (через представників) всіх регіонів України;
- в Законі України «Про порядок організації іноземної підтримки підприємців, в тому числі МСП та інноваційного підприємництва» передбачити фінансування регіональних пріоритетних напрямків в діяльності МСП та інших суб'єктів господарювання;
- залучити до відповідного представництва центри адміністративних послуг;
- після формування в містах інноваційних центрів підтримки підприємництва покласти представництво по цим програмам на них.

4.2.2. Державне фінансування МСП та інноваційних структур

Державна інноваційна фінансово-кредитна установа (далі – ДІФКУ).

Відповідно до Статуту Державної інноваційної фінансово-кредитної установи, затвердженої Постановою КМУ «Питання Державної інноваційної фінансово-кредитної установи» від 15 червня 2000 р. № 979¹ цей орган надає фінансову підтримку інноваційній діяльності будь-яких суб'єктів інноваційної діяльності, що фактично свідчить про основне завдання установи, яке полягає у підтримці науково-технічної діяльності суб'єктів господарювання.

Серед відмічених у статуті основних завдань та повноважень ДІФКУ є такі, які можна віднести до опосередкованої підтримки підприємництва, а саме:

- організація на конкурсних засадах відбору інноваційних та інвестиційних проектів і програм для їх фінансової підтримки;
- фінансування за рахунок власних та залучених коштів науково-технічних і маркетингових досліджень, конструкторсько-технологічних та інших проектних робіт, науково-технічного пошуку, а також інноваційних та інвестиційних проектів і програм;
- кредитування і фінансування відповідно до законодавства науково-технічні і маркетингові дослідження, конструкторсько-технологічні та інші проектні роботи, науково-технічний пошук, а також інноваційні та інвестиційні проекти і програми;
- та інші.

Разом з тим серед повноважень ДІФКУ, передбачених статутом, тільки одне повноваження, закріплене в абз.10 п. 8, безпосередньо спрямоване на надання підтримки МСП: «Участь у розробленні та здійсненні комплексу заходів організаційного, фінансового, економічного і правового характеру з метою забезпечення розвитку підприємництва, підтримки малого та середнього бізнесу в науково-технічній та інноваційній діяльності».

Згідно з Порядком формування і використання коштів ДІФКУ, затвердженої Наказом Державного агентства України з інвестицій та інновацій від 23.10.2008 р. №88² кошти, які отримує ДІФКУ із Державного бюджету України використовуються, якщо законом про Державний бюджет України не встановлено інше, на надання суб'єктам інноваційної діяльності для реалізації ними інноваційних проектів фінансової підтримки.

Фінансова підтримка інноваційних проектів шляхом надання кредитів чи передання майна у лізинг здійснюється за умови наявності гарантій повернення коштів у вигляді застави майна, договору страхування, банківської гарантії, договору поруки тощо. Також у даному нормативно-правовому акті встановлено, що ДІФКУ здійснює кредитування на умовах забезпеченості, повернення, строковості, платності та цільового характеру використання на період до трьох років, а також самостійно встановлює відсоткові ставки, які зазначаються в кредитному договорі.

¹ Офіційний вісник України від 07.07.2000 р., № 25, стор. 90, стаття 1048.

² Офіційний вісник України від 28.11.2008 р., № 88, стор. 124, стаття 2963.